

INVENTARISATIES OP ENIGE ZANGVOGELSOORTEN
IN DE DRIE INFILTRATIEGEBIEDEN VAN DE
AMSTERDAMSE WATERLEIDING DUINEN IN 1972.

Vanaf 1964 werden enkele tellingen aan Veldleeuweriken - territoria in de infiltratiegebieden I en/of II uitgevoerd. Hierover werd in de diverse jaarverslagen van het vogelonderzoek in de A. W. duinen bericht.

In 1972 deed zich een gelegenheid voor om deze tellingen te herhalen, waarbij bovendien het derde infiltratiegebied betrokken kon worden. Ook werden bij intensief doorkruisen van deze gebieden alle verder zingend aangetroffen zangvogels aangetekend. Dit resulteerde in een zeer nauwkeurig beeld voor enkele frekvent zingende vogels (zoals bijv. de Fitis) en in een wat minder betrouwbaar, doch als minimum waarde te hanteren beeld van andere soorten (zoals bijv. de Grasmus). Het telwerk werd veelal tezamen met de heer en mevr. K. Vlaanderen gedaan. Na het seizoen verstrekten de heren T. M. v. Spanje en H. Vader bovendien nog enige inlichtingen die in het verzamelde materiaal opgenomen konden worden.

De oppervlakten van de infiltratiegebieden die mij door de heer J. Duyve van de Gemeentewaterleidingen Amsterdam werden verstrekt bedroegen bij

benadering:

gebied I 214 ha -29 ha geulen = 185 ha land

gebied II 35 ha -11 ha geulen = 24 ha land

gebied III 133 ha -15 ha geulen = 118 ha land

432 ha -55 ha geulen = 377 ha land.

In de volgende tabel zijn de gevonden aantallen territoria vermeld. De nadere toelichtingen bij enkele soorten hebben betrekking op o.m. de betrouwbaarheid. Bovendien zijn daarin ook -voorzover mogelijk- vergelijkingen met vroegere jaren opgenomen die een beeld geven van de avifaunistische ontwikkelingsgang van deze nog recent zo sterk verstoorde landschappen.

Van de soorten als Witte Kwikstaart en Kneu die zeker, en van soorten als Groenling en Ringmus die wellicht in deze gebieden broeden konden in de ons ter beschikking staande tijd geen bij benadering bruikbare gegevens verzameld worden. Ook de Mezen blijven hier buiten beschouwing. Voor Amsterdamse onderzoekers viel het geheel ontbreken van de Gele Kwikstaart opnieuw erg op.

Soort	gebied I	gebied II	gebied III	totaal
Veldleeuwerik	23	17	38	78
Winterkoning	1	-	1	2
Zanglijster	1	-	-	1
Merel	6	1	2	9
Tapuit	1	1	1	3
Roodborsttapuit	3-4	-	-	3-4
Paapje	7	5	1	13
Gekraagde Roodstaart	1 ?	-	1	1-2
Nachtegaal	2	-	-	2
Roodborst	1	-	-	1
Sprinkhaanrietzanger	8-10	1	3	12-14
Kleine Karekiet	+3	-	-	+3
Bosrietzanger	1 ?	-	-	1 ?
Rietzanger	6	-	-	6
Spotvogel	1	-	-	1
Zwartkoptuinfluter	1	-	-	1
Grasmus	16	6	13	35
Braamsluiper	1	-	-	1
Fitis	79	21	33	133
Tijftjaf	1	-	1	2
Grauwe Vliegenvanger	1-2	-	-	1-2
Heggemus	44	+15	+15	+74
Graspieper	1	-	1	2
Rietgors	29	5	3	37

Veldleeuwerik.

In de jaren 1970 en 1971 kregen wij al de indruk dat de toename van de soort in het oudste infiltratiegebied tot staan was gekomen, of zelfs in een vermindering was overgegaan. Voornamelijk door slechte weersomstandigheden in

de voor mij beschikbare periode, kon ik toen niet voldoende gegevens verzamelen om deze indruk nader te verifiëren.

In 1972 waren er in maart en april méér weekeinden met fraai weer en relatief veel leeuwerikenzang dan in de twee voorafgaande jaren, zodat nu een goede basis voor een broedvogeltelling kon worden gelegd. In de (vakantie-) periode van half mei tot begin juni werden bovendien nog verschillende aanvullende gegevens verkregen, hoewel deze periode op zichzelf niet optimaal voor een Leeuwerikencensus is.

Het resultaat dat hieronder mét de gegevens uit vroegere jaren is weergegeven toont duidelijk aan dat de indruk van een achteruitgang juist was. De oorzaak is stellig de (te) sterk toegenomen begroeiing. Vergelijking van de verspreidingskaarten uit de verschillende jaren (die hier niet zijn opgenomen) geeft aan waar de Leeuweriken verstek lieten gaan en het zijn zonder uitzondering gedeelten waar ruige begroeiing van Duindoorns, Kruipwilgen, Riet enz. de plaats van het vroegere dunne en korte gras heeft ingenomen.

Wij zien dus het beeld van een aanvankelijke toename van de Veldleeuweriken parallel met de vegetatieontwikkeling in de eerst vrij kale terreinen en daarna, na het passeren van het vegetatie-optimum, een vrij snelle terugval. Gelukkig wordt ons cijferbeeld niet verstoort door (de gevolgen van) een strenge winter. Mogelijke kleinere fluktuaties, door minder spektakulaire schommelingen in het weer, onttrekken zich bij de gevolgde methode aan een eksakte konstatering. Wij moeten ons nog wel realiseren dat hier en daar de teruggang zeker opgehouden werd door het maaien van sommige terreingedeelten die daardoor langer voor de Veldleeuwerik geschikt bleven.

	<u>gebied I</u>	<u>gebied II</u>	<u>gebied III</u>
1964	28	13	. ?
1965	28	19-20	?
1968	34	?	?
1969	?	29	?
1972	23	17	38

Roodborsttapuit.

Werd alleen in gebied I vastgesteld, waar H. Vader ook een nest vond.

Paapje.

Op verschillende punten, waar enkele jaren terug nog territoria waren, misten wij deze soort nu geheel. Het viel erg mee dat wij toch nog 13 territoria vonden. Het zwaartepunt lag in het oudste gebied. De gebieden II en III werden in hoofdzaak in de periode half mei - begin juni bezocht, als Paapjes met jongen over het algemeen door hun alarm sterk opvallen.

Nachtegaal.

Het territorium dat in 1971 in het gebied III bestond, was nu waarschijnlijk niet

bezet. Er werd bij talrijke bezoeken nimmerzang gehoord.

Sprinkhaanrietzanger.

De gevonden aantallen zijn als uiterst globaal te beschouwen. Enerzijds vielen onze tellingen kennelijk niet in de optimale zangperiode, anderzijds zijn enkele zangers van "het eerste uur" (half april) meegeteld die zich misschien nog niet gevestigd hadden.

Kleine Karekiet, Bosrietzanger en Rietzanger.

In de nabijheid van de Kokmeeuwenkolonies, waar vaak het geschiktste biotoop voor deze soort werd gevonden, was het door de luidruchtige meeuwen soms moeilijk om de zangers te horen. De drie soorten werden in de gebieden II en III nog niet aangetroffen. De Rietzanger had volgens het verslag over 1971 in dat jaar 5 territoria in gebied I en nu 6. Misschien dus een zeer geleidelijke uitbreiding. Van de Bosrietzanger werd (door H. Vader) eenmaal (op 11-6) een zingend ♂ aangetroffen in gebied I, het bestaan van een territorium is dus nog onzeker. In 1971 troffen wij een zingend ♂ aan bij het Eendenmeer, eveneens in gebied I, waar de soort nu niet gehoord werd.

Spotvogel.

Evenals ^{van} de Zwartkop slechts op één punt - de loofbosjes in het noorden van gebied I - herhaaldelijk gehoord. Het zingende eks. in een zeer kleine Vlierstruik in gebied II (op 23-5, en daarna nooit meer) was weer een duidelijk voorbeeld van zang op doortrek.

Grasmus.

Wij misten deze soort op verschillende stukken waar hij vroeger wel genoteerd werd, hoewel die stukken naar menselijke beoordeling nog wel erg geschikt moeten zijn als ^{broed} biotoop. Bij de sterke groei van Duin- en Meidoorns zou men een toename van de soort mogen verwachten. De cijfers geven geen eensluidend beeld:

gebied I	1953/59	max., 8 terr. (v. d. Elst en Mulder)
	1964	+ 10 terr.
	1972	16 terr.
gebied II	1964	7 terr.
	1972	6 terr.

Evenals bij de andere soorten vond de bestandsopname hier ook aan de hand van zingende ♂♂ plaats. Siefke (in Neue Brehm Bücherei nr. 297) waarschuwt weliswaar dat dit, in verband met de door hem soms gekonstateerde opeenvolgende dubbele bezetting van één territorium, niet geheel betrouwbaar is, maar enerzijds resten ons nauwelijks andere mogelijkheden en anderzijds zou het

zeer wel kunnen zijn dat dit bezwaar voor relatief dun bevolkte gebieden minder zwaar zou wegen.

Daar de telling in 1972 eerst half mei werd begonnen, kunnen vroeg zingende ♂♂ over het hoofd zijn gezien en de gegeven aantallen dus aan de lage kant zijn.

Fitis.

Omdat in alle infiltratiegebieden stukken uit het oude landschap gespaard bleven, is de Fitis nooit helemaal uit deze gebieden weg geweest. Intussen zijn de aantallen, parallel met het herstel van de vegetatie, sterk toegenomen.

gebied I	1958	17 terr. (v. d. Elst en Mulder)
	1959	max. 16 terr. (v. d. Elst en Mulder)
	1964	+ 35 terr.
	1972	79 terr.
gebied II	1964	+ 10 terr.
	1972	21 terr.

Met totaal 133 territoria is de Fitis al weer de talrijkste zangvogel in de infiltratiegebieden. Uit het jaarverslag van de A. W. duinen over 1971 ontleen ik een Fitissenstand van 296 territoria op 299 ha. Tezamen met de infiltratiegebieden in 1972 komen wij dus op 429 terr. op 731 ha. (inkl. infiltratie geulen). Daar de oppervlakte van het gehele wingebied van de A. W. duinen volgens de heer Duyve 3340 ha. bedraagt, geeft extrapolatie als resultaat dat er in dit gehele gebied ongeveer 1960 terr. zouden kunnen zijn (of beter: tussen 1900 en 2000 terr.) Vanzelfsprekend moet men met de interpretatie van dit soort extrapolaties voorzichtig zijn. Er kan in dit geval echter gewezen worden op enige positieve punten ter verhoging van de nauwkeurigheid. Ten eerste^{is} de "steekproef" groot t. o. v. het totaal n.l. 22 %. Ten tweede zijn in de steekproef de meest verschillende terreintypen vertegenwoordigd; bijv. de buitenste kuststrook, de nieuwe infiltratiegebieden en de goede bossen van de binnenduinrand. Ten derde is een ekstreem hoge waarde (n.l. 146 terr. op 15,8 ha. van terrein no 8 uit het verslag 1971) onder meer uit statistische overwegingen buiten beschouwing gelaten.

Vergelijken wij aldus de benaderde 1900 - 2000 terr. van nu met de voor 1962 geschatte totale stand van 500 - 700 terr. (Koning 1964) dan moeten wij bedenken dat:

- 1962 in vele delen van ons land blijkbaar een slecht Fitissenjaar was (zie Jansen 1963).
- in een belangrijk deel van het A. W. duingebied, n.l. het infiltratiegebied, de Fitissenstand intussen belangrijk in toegenomen.

En tenslotte waren, ook volgens de auteur, de gegevens van 1962 voor alle kleine zangvogels beslist aan de lage kant.

Grauwe Vliegenvanger.

Het vermoedelijke territorium in gebied I was in het noord-westen, waar wij op 31 - 5 - 1972 twee eks. waarnamen.

Heggemus.

Een telling van deze soort moet in het vroege voorjaar plaatsvinden (maart - april). Hieraan werd voor gebied I geheel voldaan. Enkele aanvullende waarnemingen in mei completerden het beeld dat daardoor zeer nauwkeurig is geworden. Dit is in mindere mate het geval voor de gebieden II en III waar vrijwel uitsluitend in de minder optimale periode werd geteld. In verband hiermee werd voor beide gebieden een zekere korrektie toegepast, gebaseerd op de ervaringen in gebied I. Mogelijk is deze korrektie echter nog niet geheel toereikend. Als minimum waarden zijn de aantallen voor II en III zeker te hanteren.

In 1958 telden v. d. Elst en Mulder in gebied I slechts één territorium; in 1959 vier. Voor 1964 heb ik een eigen ruwe schatting van 10 - 15 terr. Sindsdien heeft de soort een hoge vlucht genomen (44 terr. in 1972) en wellicht zal bij verder toenemende vegetatie deze ontwikkeling nog niet ten einde zijn.

Graspieper.

Twee territoria; één in het noord-westen van gebied I en één in het zuiden van gebied III. In het eerste terr. werd ook het voeren van een vlug jong waargenomen. Ook in 1969 waren er al twee terr. in de infiltratiegebieden (zie verslag A.W. duinen over dat jaar). 1969 Was tegelijk het eerste jaar van (gekonstaateerde) vestiging in de infiltratiegebieden. Sindsdien is binnen dit gebied blijkbaar nog geen verdere ontwikkeling opgetreden.

Rietgors.

Omdat de zang weinig opvallend is en bovendien in de rietrijke stukjes bij de Kokmeeuwenkolonies bij het alarm der meeuwen vrijwel in het niet valt, moeten de vermelde aantallen als minimum worden opgevat. De soort heeft nog steeds een duidelijke voorkeur voor het oudste gebied.

Referenties:

v. d. Elst J. en Mulder Th. 1960, Lekwaterinfiltratie in de Amsterdamse Waterleidingduinen, Het Vogeljaar 3 no. 3 - 4 p. 41.

Jansen P. B. 1963, In 1962 was het een slecht Fitissenjaar, Het Vogeljaar 11 no. 2 p. 45.

Koning F.J. 1964, Broedvogelinventarisatie in de A.W. duinen, Het Vogeljaar
12 no. 2 p.238

Siefke A. 1962, Dorn- und Zaungrasmucke, Neue Brehm Bücherei, Wittenberg-
Lutherstadt, no. 297.

***** J. Walters.